

<https://sppl.ui.ac.ir/?lang=en>

Spatial Planning
E-ISSN: 2476-3357

Document Type: Research Paper

Vol. 14, Issue 3, No.54, Autumn 2024, pp. 31- 58

Received: 10/12/2023

Accepted: 05/05/2024

Rural Management Development: Understanding Future Scenarios for Villages in Jiroft County

Mahmoud Falsolayman¹ *, Mohammad Hajipour², Atiyeh Salari³

Associate professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Birjand, Birjand, Iran
mfall@birjand.ac.ir

Assistant professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Birjand, Birjand, Iran
mhajipour@birjand.ac.ir

MSc., Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Birjand, Birjand, Iran
atiyeh.salari@birjand.ac.ir

Abstract

Rural management development is a fundamental strategy for achieving sustainable development. However, the current rural management system in Iran faces challenges, such as lack of development and inefficiency. Therefore, it is crucial to explore how rural management can address emerging issues in the future. This study focused on Jiroft County and aimed to identify the key factors and driving forces that influence rural management development. By using data analysis techniques, such as MICMAC and ScenarioWizard, along with the SOAR method, we examined the future scenarios and strategies necessary for implementation of rural management in Jiroft County. The findings revealed that 24 factors were instrumental in improving and developing rural management in the county. Among these factors, "adequate access to credits and financial resources" had the most significant impact on rural management and its development. The study highlighted that the current state of rural management in Jiroft County was largely unsustainable and it predicted that the existing conditions governing the rural management system would undergo changes in the near future. Based on the identified key factors, we generated 9 scenarios for the future development of rural management in Jiroft County. To achieve the most desirable scenario, it was essential to pursue 11 strategies and solutions. One of the proposed operational suggestions was to establish collaborative agreements with institutions and organizations both within and outside the village to effectively coordinate and manage all village affairs.

Keywords: Sustainable Rural Development, Modern Rural Management, Foresight, Scenario Writing, Jiroft County.

*Corresponding Author

Falsolayman, M., Hajipour, M., & Salari, A. (2024). Rural Management Development: Understanding Future Scenarios for Villages in Jiroft County. *Spatial Planning*, 14 (3), 31 - 58 .

2476-3357 © The Author(s).

Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

10.22108/sppl.2024.140052.1764

Introduction

Currently, rural areas are confronted with heightened vulnerability and instability, presenting significant challenges to the attainment of sustainable rural development. Consequently, there have been numerous endeavors in research centers to explore scientific approaches and methods to address the impediments to rural settlement development. Rural management development emerges as a crucial and indispensable strategy in the pursuit of this objective. However, the management system in Iranian villages suffers from developmental gaps and inefficiencies within the rural sector. Given that most rural areas experience economic underdevelopment and relatively low socio-economic well-being, it becomes imperative to examine how rural management can effectively address emerging challenges in the future. Hence, this study sought to identify the key factors and drivers that influence rural management development and provided scenarios and strategies necessary for its future implementation, specifically within the geographical region of Jiroft.

Materials and Methods

This study utilized an applied research design employing a mixed-method approach. The theoretical framework was established through document analysis. The initial identification of factors impacting rural management development in Jiroft County involved a combination of document analysis and the Delphi method. The list of factors was subsequently refined using the MICMAC software for driver analysis. Scenario development was conducted employing the ScenarioWizard software and the solutions aligned with the desired scenario were identified through implementation of the SOAR method.

Research Findings

In the conducted analyses, a 24x24 matrix was utilized with repeated consideration of factors. The matrix saturation index yielded a result of 8.87%, indicating that the factors influenced each other in over 87% of cases. Out of the total 506 relationships assessed, 120 relationships (24%) exhibited high-level cross-effects (Level 3), 227 relationships (45%) demonstrated moderate-level cross-effects (Level 2), and 159 relationships (31%) displayed low-level cross-effects (Level 1).

The factor with the greatest impact on the future of rural management in Jiroft County, both directly and indirectly, was "adequate access to credits and financial resources". This factor exhibited a high level of influence and susceptibility.

The output generated by the ScenarioWizard software identified 9 scenarios with significant compatibility, providing potential future trajectories for rural management in Jiroft County. Among these scenarios, the first scenario obtained the highest ranking, scoring 128 points in terms of influence.

Discussion of Results & Conclusion

Based on the conducted investigations, it was determined that there were 24 factors that would play a significant role in enhancing and advancing rural management in the future of Jiroft County. Among these factors, "adequate access to credits and financial resources" emerged as the primary influencer on rural management and its development planning in the county. The current state of rural management in Jiroft County was characterized by a certain level of instability and it was anticipated that the prevailing conditions of the rural management system would undergo changes in the near future. Identification of these key factors enabled the generation of 9 potential scenarios for the future development of rural management in Jiroft County. Attainment of the most desirable scenario was contingent upon the implementation of 11 strategic approaches and solutions. To facilitate the development of rural management in Jiroft County, several practical suggestions are put forth. These include establishing collaborative agreements with both internal and external institutions and organizations to effectively coordinate and organize all rural affairs, drawing upon the experiences and successful management practices of accomplished village administrators in the region, and preparing comprehensive documents for rural employment and economic development that leverage local capacities. In conclusion, this study highlighted the crucial factors influencing rural management in Jiroft County and provided valuable insights into potential scenarios and strategies for its future development. By addressing these factors and implementing the recommended solutions, Jiroft County can foster sustainable rural management practices and enhance the overall well-being of its rural communities.

توسعه مدیریت روستایی: شناخت سناریوهای آینده برای روستاهای شهرستان جیرفت

محمود فال‌سلیمان* ، دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

mfall@birjand.ac.ir

محمد حجی پور، استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

mhajipour@birjand.ac.ir

عطیه سالاری، کارشناسی ارشد گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

atiyeh.salari@birjand.ac.ir

چکیده

توسعه مدیریت روستایی از راهبردهای بنیادی برای تحقق توسعه پایدار است. نظام کنونی مدیریت روستاهای ایران دچار خلأ توسعه‌یافتگی و ناکارایی است. با وجود چالش‌های فعلی پیش‌روی منطقه‌های روستایی، مدیریت روستایی چگونه می‌تواند با مسائل نوپدید آینده روبه‌رو شود؟ در این راستا، سعی شده است که با شناخت عوامل کلیدی و پیشران‌های اثرگذار بر توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت سناریوها و راهبردهای لازم برای پیاده‌سازی آن در آینده ارائه شود. پژوهش حاضر کاربردی است که با روشی آمیخته به انجام رسیده است. در این مطالعه شناخت عوامل کلیدی با روش دلفی، تحلیل پیشران‌ها با روش ماتریس متقاطع به کمک نرم‌افزار MICMAC، تدوین سناریوها با استفاده از نرم‌افزار ScenarioWizard و شناسایی راهکارهای متناظر با سناریوی مطلوب با روش SOAR صورت گرفته است. طبق بررسی‌های انجام‌گرفته ۲۴ عامل در بهبود و توسعه وضعیت مدیریت روستایی در آینده شهرستان جیرفت نقش خواهد داشت. مدیریت روستایی شهرستان جیرفت و برنامه‌ریزی برای توسعه آن بیش از همه تحت‌تأثیر عامل «دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی» است. وضعیت مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت تا حدود زیادی ناپایدار است و شرایط کنونی حاکم بر سیستم مدیریت روستایی در آینده نزدیک تغییر خواهد کرد. برآیند عوامل کلیدی شناخته‌شده می‌تواند ۹ سناریو درباره توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت در آینده باشد که تحقق مطلوب‌ترین آن منوط به پیگیری ۱۱ راهبرد و راهکار است. از جمله پیشنهادات عملیاتی ارائه‌شده «انعقاد تفاهم‌نامه‌های مشترک با نهادها و سازمان‌های درون روستا و خارج از روستا در زمینه هماهنگی و ساماندهی کلیه امور روستا» بوده است.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار روستایی، مدیریت نوین روستا، آینده‌پژوهی، سناریونگاری، شهرستان جیرفت.

*نویسنده مسؤول

فال سلیمان، محمود، حجی پور، محمد، سالاری، عطیه. (۱۴۰۳). توسعه مدیریت روستایی؛ شناخت سناریوهای آینده برای روستاهای شهرستان جیرفت. *برنامه‌ریزی فضایی*، ۱۴ (۳)، ۵۸-۳۱.

مقدمه

کشاورزی و منطقه‌های روستایی اساس تمدن بشری است و نقش بنیادینی در فرآیند توسعه اجتماعی-اقتصادی دارند (Li et al., 2022; Long et al., 2011). با رشد سریع صنعتی‌شدن، شهرنشینی و جهانی‌شدن، آسیب‌پذیری و بی‌ثباتی منطقه‌های روستایی افزایش یافته و به دنبال آن توسعه پایدار روستایی با چالش‌های جدی مواجه شده است؛ از این رو «زوال روستایی» مشکلی اساسی است که در منطقه‌های مختلف جهان به‌طور فزاینده‌ای جلوه می‌کند؛ به‌گونه‌ای که شکاف بین منطقه‌های شهری و روستایی از نظر امکانات، خدمات و درآمد باعث خروج مستمر جوانان و مهارت‌ها از منطقه‌های روستایی شده است (Cabello-Manrique et al., 2022; Masot & Gascón, 2021). همزمان با تخلیه جمعیتی روستاها و کاهش کارآیی تولید کشاورزی، اقتصاد روستایی روبه زوال نهاده است (Liu & Wen, 2018, P. Markey et al., 2008, P. 409)؛

637) که روند جهانی‌شدن نیز منجر به تشدید اوضاع پایداری توسعه در روستاها شده است.

تمام تلاش‌هایی که تاکنون برای عبور از چالش‌های توسعه سکونتگاه‌های روستایی انجام شده با هدف «افزایش جذابیت کانون‌های روستایی» صورت گرفته است (Wang & Tan, 2018). مدیریت مهم‌ترین عامل در حیات، رشد و بالندگی یا مرگ یک جامعه است که روند حرکت از وضع موجود به سوی وضع مطلوب را کنترل می‌کند (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۱). بدین‌سان گفتنی است که توسعه روستایی پایدار و جذاب کردن این سکونتگاه‌ها مستلزم وجود مدیریت روستایی نهادمند و کارآمد با ویژگی‌هایی مانند منابع سازمانی پایدار و مشارکت اجتماعی است. بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران نشان می‌دهد که نهادینگی و پایداری پس از اصلاحات ارضی در دهه ۱۳۴۰ تا اواخر دهه ۱۳۷۰ در مدیریت وجود نداشت و سیاست‌های مدیریت روستایی بسیار متغیر بود. تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاها و گسترش سریع آنها از ابتدای دهه ۱۳۸۰ آخرین تحول انجام شده برای ساماندهی مدیریت روستایی است؛ با این حال استمرار مشکلات ساختاری مانند کمبود سرمایه انسانی، نظام اداری متمرکز و کمبود منابع مالی پایدار چالش‌هایی هستند که در صورت بی‌توجهی می‌توانند به‌عنوان موانعی برای مدیریت روستایی کشور عمل کنند (ایمانی جاجرمی و عبدالمهی، ۱۳۸۸، ص. ۲۲۱).

توسعه مدیریت به‌عنوان راهبردی بنیادین در امر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی با چالش‌هایی همراه است که نیازمند رویکردها و استراتژی‌های نوآورانه و آینده‌نگرانه است؛ برای مثال، تغییرات در ساختار اجتماعی و فرهنگی روستاها، تحولات سیاسی و اقتصادی، کاهش منابع طبیعی و تغییرات آب‌وهوایی، پدیده مهاجرت از روستا به شهر و نیاز به ایجاد ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی مؤثر در فضای روستایی همگی از چالش‌هایی هستند که توسعه مدیریت روستایی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند؛ بنابراین در شرایطی که خطرها و عدم قطعیت‌ها روندی فزاینده و صعودی دارد راهبردهای برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد آن امری ضروری و مهم است (خدایانه، ۱۴۰۲، ص. ۲۶).

روستاها و شهرستان جیرفت در استان کرمان با وجود استعدادهای طبیعی متعدد با سطح نازل کیفیت زندگی و توسعه مواجه است (شاهرخی ساردو و نوری‌پور، ۱۳۹۳، ص. ۹۰) که با وجود سابقه دهیاری‌ها از دهه ۱۳۸۰ در این شهرستان، (شاهرخی ساردو و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۹۹) مطالعات قبلی درباره مدیریت روستایی در بخشی از سکونتگاه‌های آن نشان داده که تحولات فضای روستایی در تابعیت زیاد مدیریت محلی است (شفیعی‌ثابت و ابراهیمی‌پور، ۱۳۹۹). با عنایت به اینکه غالب منطقه‌های روستایی ناحیه با عدم توسعه اقتصادی، موقعیت‌های پیرامونی و رفاه اجتماعی به‌نسبت پایینی روبه‌رو هستند، مدیریت محلی نیز یکی از کلیدی‌ترین عناصر برای تغییر در وضع موجود است. با وجود این منطقه‌های روستایی تاکنون نتوانسته است در بسیاری از عرصه‌های روستایی نقش بایسته و کارآمدی در گذار از شرایط نامطلوب داشته باشد. مسئله اساسی شناخته شده این است که مدیریت محلی بیشتر درگیر حل چالش‌های برجامانده از گذشته و درگیر روزمره‌گی‌ها و از طرف دیگر، بی‌توجه به نیازها و تحولات آینده است تا بتواند برای آن پیش‌بینی و تدارکی داشته باشد؛ از این رو در پژوهش حاضر

سعی شده است تا با شناخت عوامل کلیدی و پیشران‌های اثرگذار بر توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت سناریوها و راهکارهای پذیرفتنی برای پیاده‌سازی آن در آینده ارائه شود.

پیشینه پژوهش

در جدول ۱ فهرستی از مهم‌ترین مطالعات مرتبط با موضوع آورده شده است. طبق بررسی پژوهش‌های گذشته باوجود قدمتی نزدیک به سه دهه از رویکرد نوین نظام مدیریت روستایی در ایران (دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی روستا)، تاکنون مطالعه‌ای علمی راجع به آینده این نظام مدیریتی و بررسی سناریوهای محتمل برای توسعه آن (در مقیاس ملی و محلی) صورت نگرفته است؛ بنابراین پژوهش حاضر ضرورتی بنیادی و اهمیتی راهبردی است.

جدول ۱: سابقه مطالعاتی پژوهش

Table 1: Research study history

نویسنده	سال	نتایج
افتخاری و همکاران	۱۳۸۶	در این مطالعه ارائه تعریف‌های مختلف توسعه و مدیریت روستایی و سپس مدیریت روستایی از ابعاد مختلف توسعه پایدار از جمله بُعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بررسی شده است. در نهایت، اثرها و نقش بازیگران اصلی در عرصه مدیریت روستایی تبیین و سپس نقش و جایگاه هریک به خوبی تبیین شده است.
صدیایی و همکاران	۱۳۹۳	مدیران نوین روستایی (دهیاری‌ها) در توسعه پایدار روستاهای منطقه اورامانات عملکرد به نسبت ضعیفی داشته‌اند. عملکرد مدیریت نوین روستایی در بین ابعاد بررسی شده (اجتماعی، فرهنگی، زیست-محیطی، اقتصادی، کشاورزی و سیاسی) به جزء بُعد اجتماعی عملکرد مطلوبی نداشته است. در نهایت، نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد که متغیرهای همفکری با شورای اسلامی، توان کافی مدیریت در حل مشکلات مردم، آگاهی از قواعد و قوانین، رضایت دهیار از شغل خود و مشورت با مردم ۶۰/۱ درصد از واریانس متغیر وابسته (عملکرد مدیریت نوین روستایی در توسعه پایدار روستایی) را تبیین می‌کنند.
برقی و محمودصالحی	۱۳۹۵	نظام مدیریت روستایی ایران طی سالیان طولانی به لحاظ ساختارهای اجتماعی، تحولات و دگرگونی‌های پیچیده‌ای داشته و متأسفانه خلأ مدیریت کارآمد و اصولی در روستاها در تمامی این ادوار به خصوص تا سال ۱۳۴۰ و در دهه‌های اخیر مشکلات عدیده‌ای را برای روستاییان ایجاد کرده است. در مدیریت محلی نوین روستایی دهیاری‌ها از بدو تشکیل تاکنون با استفاده از همیاری و مشارکت مردم و کمک‌های دولت اقدام‌های موثری را در توسعه روستایی انجام داده‌اند. اجرای طرح هادی، برنامه خدمات عمومی و برنامه خدمات اجتماعی-اقتصادی سه فعالیت عمده دهیاری‌ها را تشکیل می‌دهد که این سه فعالیت عمده دهیاری‌ها در چارچوب توسعه روستایی قرار می‌گیرد. همچنین، دهیاری‌ها بیشترین تأثیر را در توسعه مدیریت روستایی از جهت‌های عمرانی داشته است.
کبیری و ولایی	۱۳۹۸	مهم‌ترین چالش‌های پیش روی دهیاران عبارت است از نداشتن امنیت شغلی، ضعف انگیزشی، نداشتن توانمندی فردی، ضعف سازمانی، مشکلات و ضعف‌های مقرراتی و ضعف‌های مالی دهیاری‌ها. همچنین، از میان شش عامل اصلی در زمینه چالش‌های پیش روی مدیریت نوین روستایی مهم‌ترین عوامل شامل نداشتن امنیت شغلی، ضعف مالی، نبود انگیزه، عدم درآمدزایی، نگرش منفی مردم و تعصبات شوراها بوده است.
عطایی و همکاران	۱۳۹۹	بین عملکرد شوراها و دهیاران و تحولات اقتصادی و اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی کهریزک رابطه مثبت و معناداری وجود ندارد.
نصیری لاکه و همکاران	۱۴۰۱	نظام فعلی مدیریت با ۴ آسیب نهادی-مدیریتی، ۵ آسیب محیطی-اکولوژیک، ۸ آسیب کالبدی-فضایی، ۵ آسیب اقتصادی و ۶ آسیب اجتماعی-فرهنگی مواجه است. همچنین، راهبردهایی نظیر توانمندسازی و ظرفیت‌سازی دهیاران و شورا، سازمان‌دهی و ظرفیت‌سازی، بازآفرینی و توسعه مدیریت، برنامه‌ریزی مشارکتی و واگذاری اختیارات، کنترل توسعه به دهیاران، تأمین اعتبارات زیرساخت‌ها و تجهیزات لازم دهیاری، توسعه مدیریت شبکه‌ای و خوشه‌ای روستایی و ارتقای مهارت و توانایی دهیاران را می‌توان ارائه کرد.
Tomashuk	2017	احیای منطقه‌های روستایی در درجه اول به سطح توسعه اقتصادی کشور بستگی دارد. توسعه چندمنظوره روستا باید با در نظر گرفتن رویکرد یکپارچه برای حل مشکلات مجموعه ارضی، روستاها و منطقه‌های روستایی باشد تا با ترکیب منافع منطقه‌ای، اجتماعات روستایی، دولت محلی و دولت و نیز با کمک اهرم‌های اجتماعی و اقتصادی، روابط سازمانی و قانونی بازتنظیم شود.
Gusmanov et al.	2020	محققان در این مطالعه الگوریتم آینده‌نگری برنامه‌ریزی راهبردی توسعه روستایی و مکانیزم اجرای آن را در سطح دهیاری‌ها بررسی کرده‌اند. نتایج اصلی این مطالعه شامل خلاصه‌کردن تجربه‌های مطالعات آینده‌نگاری در توسعه نواحی روستایی، طراحی الگوریتم برنامه‌ریزی راهبردی توسعه منطقه‌های روستایی براساس روش آینده‌نگاری و شکل‌گیری سناریوهای توسعه نواحی روستایی در سطح منطقه بوده است.

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

مبانی نظری پژوهش

از سال 1987 زمانی که کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه گزارش «آینده مشترک ما» را منتشر کرد، مفهوم توسعه پایدار به تدریج محبوبیت یافت و به موضوع اصلی توسعه جامعه انسانی تبدیل شد. اجلاس هزاره سازمان ملل متحد هدف‌های توسعه هزاره را در سال 2000 برای اجرای مؤثر مفهوم توسعه پایدار تدوین و ابلاغ کرد. بر این اساس، اجلاس سران سازمان ملل درباره توسعه پایدار به‌طور رسمی «تغییر جهان ما: دستور کار 2030 برای توسعه پایدار» را در سال 2015 تصویب و در آن ۱۷ هدف توسعه پایدار (SDGs) (Sustainable Development Goals) و ۱۶۹ هدف را پیشنهاد کرد. اصطلاح «توسعه پایدار» معنای گسترده‌ای دارد که مربوط به عملکرد یک سیستم بزرگ و پیچیده به نام «توسعه، هماهنگی و پایداری» است که در آن وحدت ارگانیک «قدرت، کیفیت و برابری» را منعکس می‌کند (Niu, 2008). توسعه پایدار یک نگرانی کلیدی برای کسب‌وکارها، دولت‌ها و سیاست‌گذاران است (Hossain et al., 2023). از این رو توسعه پایدار موضوع اصلی توسعه مدرن جهانی است. با فرارسیدن دوران شهری آسیب‌پذیری و ناپایداری منطقه‌های روستایی به میزان چشمگیری افزایش یافته و توسعه پایدار در فضاهای روستایی با چالش‌های جدی مواجه شده است (Liu et al., 2023, P. 390).

توسعه نواحی روستایی با پدیده‌های اجتماعی پیچیده مانند کمبود فرصت‌های شغلی، شرایط فقر، توسعه نابرابر، پوشش و کیفیت خدمات بهداشتی و غیره مشخص می‌شود (Roldan et al., 2023) که نیازمند مجموعه اقدام‌ها با هدف جبران عدم تعادل بین منطقه‌های روستایی و شهری و بهبود کیفیت زندگی و رفاه اقتصادی این منطقه‌ها برای معکوس کردن کاهش جمعیت است (Abreu et al., 2019). توسعه پایدار در منطقه‌های روستایی نه تنها مستلزم ایجاد یک محیط زیست فیزیکی پایدار و توسعه یک اقتصاد اکولوژیکی است، شامل استفاده پایدار از منابع زیست‌محیطی و حفظ و تنظیم ساختار اجتماعی منطقه‌های روستایی است (He et al., 2020).

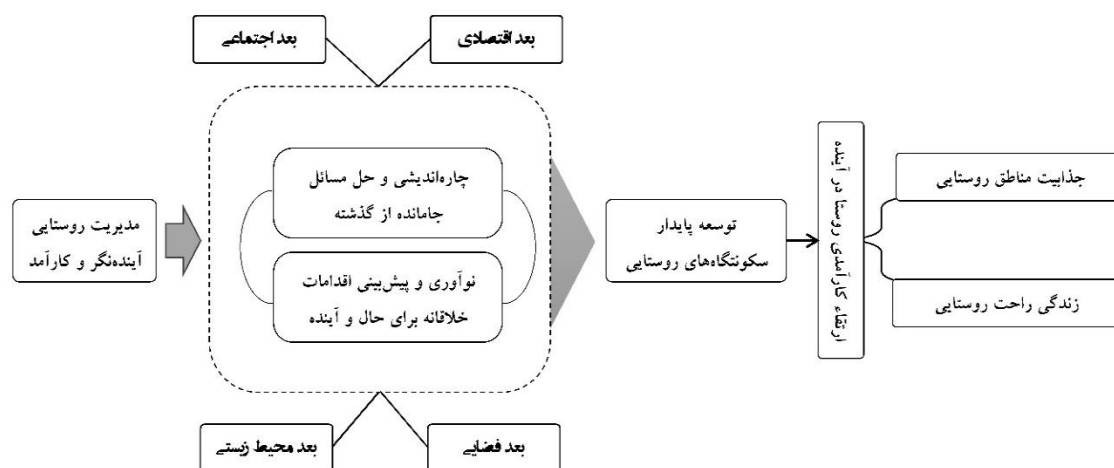
سیستم روستایی به‌عنوان یک جزء حیاتی از رابطه منطقه‌ای انسان و زمین یک سیستم باز است که سیستم‌های داخلی و محیط‌های خارجی را دربر می‌گیرد (Liu & Wen, 2018). منطقه‌های روستایی به‌عنوان مجرای جریان سیستم داخلی و عناصر محیطی بیرونی عمل می‌کنند. همچنین، پایه اساسی توسعه پایدار روستایی هستند. توسعه پایدار منطقه‌های روستایی بدون بهینه‌سازی و ایجاد الگوی فضایی مانند بهینه‌سازی ساختار داخلی منطقه‌های روستایی و دستیابی به یکپارچگی عملکردی منطقه‌های شهری و روستایی محقق نمی‌شود (Tu & Long, 2017). بدین‌سان، نظام توسعه پایدار روستایی چهار سطح پایداری اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیکی و فضایی را دارد (Liu et al., 2023, P. 396).

در این راستا، برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی به عوامل و شرایط گوناگونی وابسته است که به شرط به‌کارگیری نظام‌مند و ساختاری آنها می‌توان به این مهم دست یافت. این موضوع نشان از اهمیت آینده‌پژوهی و ضرورت تدوین چشم‌اندازهای آینده در فرآیند توسعه روستایی به‌ویژه مسئله حکمروایی محلی را دارد؛ زیرا توسعه پایدار روستایی نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل جغرافیایی در قالب مؤلفه‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. حوزه‌های روستایی به‌عنوان قاعده نظام سکونت و فعالیت ملی نقش اساسی در توسعه ملی دارند؛ زیرا توسعه پایدار سرزمین در گرو پایداری فضاهای روستایی در ابعاد مختلف می‌تواند نقش مؤثری در توسعه منطقه‌ای و ملی داشته باشد (رضوانی، ۱۳۸۳، ص. ۱۷۶).

آنچه از مفهوم مدیریت روستا به‌عنوان یک واحد سکونت گاهی به ذهن متبادر می‌شود، ممکن است چندان قرابتی با نظریه‌های رایج در باب مدیریت نداشته باشد؛ زیرا در جریان معمول مدیریت فضاهای روستایی نقش عرف، عادت‌ها و سنن تعیین‌کننده است (نعمتی و بدری، ۱۳۸۶، ص. ۱۶۷). در محیط روستایی نوعی از مدیریت وجود دارد که به‌طور طبیعی و

ناخودآگاه هدایت می‌شود و ارشاد جامعه روستایی را به عهده دارد و به نام رهبری محلی قلمداد می‌شود. رهبری محلی روستایی عبارت است از یک نظام متشکل غیررسمی در روستا که در آن چهار عامل رهبر، پیرو، مشکل و راه‌حل وجود داشته باشد. رهبر محلی ممکن است یک کشاورز ماهر، یک معتمد محلی و یا یک ریش‌سفید و یا پیشوای مذهبی در روستا باشد. در هر صورت او از طرف مردم روستاست. اگرچه ممکن است از آن روستا نباشد و با طی مراسمی رسمی و با رأی اکثریت به‌عنوان رهبر محلی انتخاب نشده باشد، اغلب خودجوش بوده است. در این میان، مردم نمی‌دانند که وی کار رهبری مردم را برعهده دارد. این امر گاهی آنقدر طبیعی جلوه می‌کند که پندار وی به‌طور غیرارادی مردم را رهبری می‌کند و مردم نیز به‌طور غیرارادی و ناخودآگاه از وی تبعیت می‌کنند (شهبازی، ۱۳۵۴، ص. ۱۰۹). مدیریت روستایی (محلی) به‌معنای برنامه‌ریزی برای روستا، سازماندهی اقدام‌های توسعه‌ای و هماهنگی و نظارت بر اقدام‌های انجام‌شده است؛ به‌طوری که فرآیند توسعه پایدار روستایی را به‌نحوی تقویت کند که در سطح متعارف جامعه، زمینه و محیط مناسبی برای زندگی راحت‌تر و کارآمد روستاییان به تناسب ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی فراهم شود (دربان آستانه، ۱۳۸۴، ص. ۱۹۲). مدیریت روستایی در واقع، فرآیند سازماندهی و هدایت جامعه روستایی با شکل‌دادن به سازمان‌ها و نهادهاست. این سازمان و نهادها ابزار یا تأمین وسایل هدف‌های جامعه روستایی هستند. هدف‌هایی که مردم آن را ترسیم می‌کنند و می‌پذیرند (افتخاری، ۱۳۸۲، ص. ۴). همچنین، مدیریت روستایی را می‌توان فرآیند چندجانبه‌ای در نظر گرفت که شامل سه رکن مردم، دولت و نهادهای عمومی (شوراهای اسلامی و دهیاران) است. این فرآیند با مشارکت مردم و از طریق تشکیلات و سازمان‌های روستایی برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی تدوین و اجرا می‌شود و سپس تحت نظارت و ارزشیابی قرار می‌گیرد (بدری، ۱۳۸۶، ص. ۵۶). مدیریت در توسعه پایدار روستایی، یعنی تنظیم رابطه انسان با محیط زیست خود که در آن به پیوند نظام‌های اجتماعی، اقتصادی با نظارت‌های بوم‌شناختی توجه می‌شود (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۱۶۲). در مجموع، مدیریت روستایی در عصر حاضر باید مبتنی بر مشارکت شهروندان و جامعه محلی در فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای طرح‌ها و پروژه‌های روستایی باشد که شامل تشکیل گروه‌های مشارکتی، انجمن‌ها، شوراها و سازمان‌های مردم‌نهاد می‌شود. در این میان، باید به‌دنبال توسعه فناوری‌های پیشرفته و نوآوری در هر گام از مراحل مدیریت روستایی مبتنی بر توسعه پایدار بود.

وجود طیف وسیعی از عوامل و عناصر اثرگذار بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در کنار ضرورت در نظر گرفتن مقتضیات آینده سبب شده است که روزبه‌روز بر اهمیت آینده‌پژوهی در امور روستاها به‌ویژه در سطح مدیریت روستاها افزوده شود. در حقیقت، شدت و سرعت تغییرات از یکسو و لزوم تحول مستمر از سوی دیگر ضرورت توجه به آینده و آینده‌پژوهی را دوچندان می‌کند. آینده‌پژوهی، یعنی مجموعه‌ای از تلاش‌ها که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر یا ثبات به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آنها پرداخته شود. به سخن دیگر، آینده‌پژوهی منعکس می‌کند که چگونه از دل تغییرات یا تغییر نکردن امروز واقعیت فردا تولید می‌یابد (ظاهری و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۴۳-۴۴) که حوزه مدیریت با توجه به نقش کلیدی آن در راهبری توسعه فضاهای روستایی نیازی دوچندان به این رویکرد دارد. درنهایت، از برآیند بحث‌های تئوریک موجود می‌توان به ترسیم مدل مفهومی شکل ۱ نائل شد.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

Figure 1: Conceptual research model

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است که با روش آمیخته انجام شده است. چارچوب نظری پژوهش با بررسی اسنادی تدوین شد. شناسایی اولیه عوامل اثرگذار بر توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت با ترکیب مطالعه اسناد و روش دلفی صورت گرفت؛ به طوری که در گام اول شناخت کارشناسان و خبرگان شامل دهیاران، اعضای شوراها و برخی از ریش‌سفیدان متنفذ علاقه‌مند به همکاری (به تعداد ۱۶ نفر) بود. در گام دوم پرسشنامه‌ای متشکل از پاسخ‌های پیشنهادی (از مطالعه اسنادی و با متخصصان دانشگاهی استخراج شده بود) برای دور اول تهیه شد. در گام سوم نشستی با برخی خبرگان برگزار و یا پرسشنامه اولیه برای برخی از آنان به منظور دریافت نظرها ارسال شد (عوامل اثرگذار بر توسعه مدیریت روستایی). در گام چهارم نظرهای دریافتی از خبرگان در قالب پاسخ‌های پرسشنامه دور اول تلفیق و تجمیع و دور دوم در چارچوب نظام ارزشیابی لیکرت برای هر عامل پرسشنامه‌ای تدوین شد. در گام پنجم پرسشنامه دور دوم برای خبرگان ارسال و نظرهای آنان دریافت شد. در گام ششم پاسخ‌های دریافتی از مرحله قبل به کمک نماگرهای آماری تحلیل شد و از آنجا که انحراف از معیار گزاره‌ها (عوامل شناسایی شده) در همین مرحله به میزان ۰/۹۰۷ محاسبه شده و این مقدار کمتر از یک به دست آمده بود، به عنوان اجماع بر روی ۲۴ عامل در نظر گرفته شد.

به کمک فهرست عوامل تأییدشده در مرحله قبل پرسشنامه‌ای در چارچوب روش تحلیل ماتریس اثرهای متقاطع تنظیم شد. سپس با مراجعه به روستاهای نمونه پژوهش در دهستان‌های شهرستان جیرفت نخبگان هر روستا (اعم دهیار و اعضای شورای اسلامی روستا) پرسشنامه را تکمیل کردند. از داده‌های به دست آمده به کمک نرم‌افزار میک مک و سناریوویزارد، عدم قطعیت‌ها و نیروهای پیشران در تأثیرگذاری و تأثیرپذیری شناسایی و تحلیل شد. در نهایت، برای عملیاتی کردن مطلوب‌ترین سناریوی شناخته شده تلاش شد که راهبردهای (راهکارهای) مناسب آن شناسایی و ارائه شود که بدین منظور از روش SOAR استفاده شد. روش SOAR (باوجود نقدهای واردآمده به روش SWOT) ابزاری جایگزین برای تدوین راهبردها معرفی شد که مبتنی بر رویکرد روان‌شناسی مثبت‌اندیش است (Fahmie & Arifudin, 2015). SOAR مخفف چهار واژه قوت‌ها، فرصت‌ها، آرزوها و نتایج (Strength, Opportunity, Aspiration, Result) است که به صورت ماتریس SOAR (جدول ۲) مورد استفاده قرار می‌گیرد.

جدول ۲: ماتریس SOAR

Table 2: SOAR Matrix

فرصت‌ها بهترین فرصت‌های بالقوه بازار ما کدام است؟ چگونه ما می‌توانیم بهترین شرکای دیگران باشیم؟	قوت‌ها چه کارهایی را ما خوب انجام می‌دهیم؟ بزرگ‌ترین دارایی ما چیست؟	بررسی‌های استراتژیک
نتایج (راهبردها و راهکارها) نتایج قابل سنجش ما کدام است؟ ما می‌خواهیم به چه چیزی شناخته شویم؟	آرزوها (آرمان‌ها یا چشم‌اندازها) آرزوی ما چیست؟ آینده‌ای که ما ترجیح می‌دهیم چیست؟	نیت‌های (تصمیم‌های) مثبت

منبع: Stavros & Saint, 2010

در این مطالعه رویکرد تنوع نمونه‌ها (اعم از مدیران، کارکنان بخشداری، دهیاران و اعضای شورای اسلامی روستا) برای رعایت روایی و افزایش پایایی داده‌ها اتخاذ شد و در نهایت، یافته‌ها به رؤیت و تأیید خبرگان رسید. جامعه آماری در سطح آبادی مشتمل بر دهیاران و اعضای شورای اسلامی روستاهای بیش از ۲۰ خانوار در بخش‌های مرکزی، اسماعیلی، ساردوئیه، اسفندقه و جبالبارز شهرستان جیرفت بوده است. طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد آبادی‌ها ۳۸۲ پارچه است. همچنین، برای تعیین حجم نمونه ابتدا روستاها برحسب تعداد خانوار ساکن به ۶ طبقه مطابق جدول ۳ تقسیم‌بندی شد. میزان نمونه از کل جامعه مذکور به دلیل زیادبودن حجم جامعه و تشابه ویژگی‌های جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستاها (در حد ۲۵ درصد کل روستاهای بیش از ۲۰ خانوار) برابر با ۹۶ آبادی در نظر گرفته و سپس حجم نمونه با روش تسهیم به نسبت در هر طبقه مطابق با جدول ۴ تعیین شد.

جدول ۳: حجم جامعه مطالعه شده در طبقات جمعیتی

Table 3: Population size of the study sample by demographic categories

کل	بخش					طبقات جمعیتی
	جبالبارز	اسفندقه	ساردوئیه	اسماعیلی	مرکزی	
۲۵۹	۴۷	۱۹	۱۲۱	۳۷	۳۵	۱۰ تا ۲۰ خانوار
۷۵	۱۱	۴	۱۴	۲۳	۲۳	۲۰ تا ۳۰ خانوار
۱۹	۰	۲	۱	۸	۸	۳۰ تا ۴۰ خانوار
۱۳	۱	۰	۲	۴	۶	۴۰ تا ۵۰ خانوار
۶	۱	۰	۰	۱	۴	۵۰ تا ۶۰ خانوار
۱۰	۰	۱	۰	۲	۷	بیش از ۶۰ خانوار
۳۸۲	۶۰	۲۶	۱۳۸	۷۵	۸۳	جمع کل

منبع: محاسبات پژوهش، ۱۴۰۲

جدول ۴: حجم نمونه در سطح آبادی به تفکیک طبقات جمعیتی در بخش‌های شهرستان جیرفت

Table 4: Sample size at the village level by demographic categories in the districts of Jiroft County

کل	بخش					طبقات جمعیتی
	جبالبارز	اسفندقه	ساردوئیه	اسماعیلی	مرکزی	
۶۵	۱۲	۵	۳۰	۹	۹	۱۰۰ تا ۲۰۰
۱۹	۳	۱	۴	۶	۶	۲۰۰ تا ۱۰۰۰
۵	۰	۱	۰	۲	۲	۳۰۰ تا ۲۰۰۰
۳	۰	۰	۱	۱	۲	۴۰۰ تا ۳۰۰۰
۲	۰	۰	۰	۰	۱	۵۰۰ تا ۴۰۰۰
۳	۰	۰	۰	۱	۲	بالای ۵۰۰
۹۶	۱۵	۷	۳۵	۱۹	۲۱	جمع کل

منبع: محاسبات پژوهش، ۱۴۰۲

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل

ویژگی‌های فردی پاسخگویان در سطح آبادی‌ها

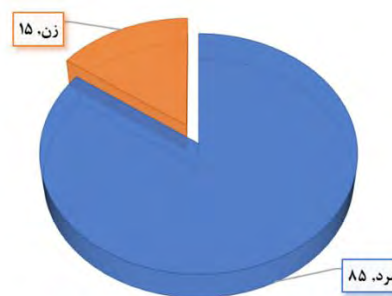
طبق بررسی‌ها متوسط بُعد خانوار پاسخگویان ^۱ ۴/۲ نفر بوده است. به لحاظ توزیع جنسیتی پاسخگویان ۸۵ درصد مرد و ۱۵ درصد آنان از جامعه زنان بوده‌اند (شکل ۲). از حیث سنی عمده افراد در سنین ۴۶-۵۵ و کمترین آن در طبقه سنی ۵۶+ بوده‌اند (جدول ۵). بنا به وضعیت سواد بیشترین سطح باسوادی در مقطع دیپلم با ۴۳ درصد و بعد از آن لیسانس و بالاتر با ۴۱ درصد قرار دارد (جدول ۶). ۷۲ نفر (۷۵ درصد) از آن افراد شاغل و ۲۴ نفر (۲۵ درصد) در زمان انجام پرسشگری بیکار بوده‌اند (شکل ۳). همچنین، براساس (جدول ۷) بیشترین اشتغال پاسخگویان در بخش کشاورزی و دامداری بوده است.

جدول ۵: توزیع سنی پاسخگویان در روستاهای مطالعه‌شده

Table 5: Age distribution of respondents in the studied villages

درصد	فراوانی	سال
۲۰	۱۹	۳۵ - ۲۶
۲۹	۲۸	۴۵ - ۳۶
۴۰	۳۸	۵۵ - ۴۶
۱۱	۱۱	۵۶ و بیشتر
۱۰۰	۹۶	جمع کل

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

شکل ۲: نمودار توزیع فراوانی جنسیت (منبع: یافته‌های

پژوهش، ۱۴۰۲)

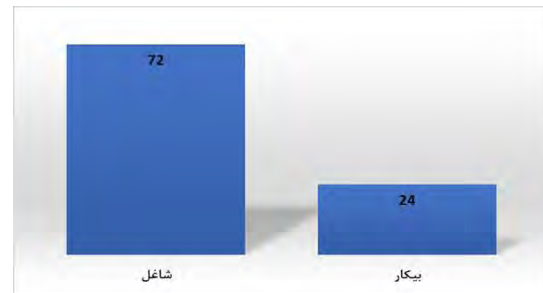
Figure 2: Frequency distribution chart of gender

^۱ به ازای هر روستا یک پرسشنامه با حضور نخبگان مذکور تکمیل شده است. اطلاعات جمعیت‌شناختی ارائه‌شده نیز مربوط به فرد ثبت‌کننده نظرها در پرسشنامه است که بیشتر دهیاران بوده‌اند.

جدول ۶: وضعیت سواد پاسخگویان در روستاهای مطالعه شده

Table 6: Literacy status of respondents in the studied villages

درصد	فراوانی	سال
۰	۰	بی سواد
۴	۴	ابتدایی
۱۳	۱۲	سیکل
۴۳	۴۱	دیپلم
۴۱	۳۹	لیسانس و بالاتر
۱۰۰	۹۶	جمع کل

شکل ۳: نمودار وضعیت اشتغال (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

(۱۴۰۲)

Figure 3: Employment status chart

جدول ۷: نوع اشتغال (شغل اصلی) پاسخگویان در روستاهای مطالعه شده

Table 7: Type of employment (main occupation) of respondents in the studied villages

درصد	فراوانی	نوع شغل
۳۵	۳۴	کشاورز
۳۳	۳۲	دامدار
۸	۸	کارمند
۱۷	۱۵	خدماتی
۴	۴	صنعتگر
۳	۳	سایر
۱۰۰	۹۶	مجموع

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

شناسایی اولیه عوامل اثرگذار

به دنبال بررسی‌های انجام گرفته و خروجی تکنیک دلفی که با انجام دادن مصاحبه در جمع نخبگان محلی به دست آمده است، مشخص شد (جدول ۸) که ۲۴ عامل به شرح زیر در بهبود وضعیت مدیریت روستایی در آینده شهرستان جیرفت نقش دارد. از جمله این عوامل می‌توان به ویژگی‌های فردی مدیر روستا، تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها و دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی اشاره کرد.

جدول ۸: فهرست عوامل اولیه مؤثر بر وضعیت آینده مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت

Table 8: List of primary factors affecting the future status of rural management in Jiroft County

عوامل	کدعامل	عوامل	کدعامل
پاسخگویی همیشگی و همه‌جانبه	۱۳	ویژگی‌های فردی مدیر روستا (سن، جنسیت و سواد)	۱
آگاهی مدیران از فرصت‌ها و ضعف‌های محیطی روستا	۱۴	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۲
تلاش مدیران برای ارتقا مهارت‌های شغلی افراد به‌ویژه زنان	۱۵	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۳
رشدبخشیدن به فرصت‌های شغلی و حمایت از کسب‌وکارهای دایر	۱۶	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها	۴
اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۱۷	کاهش بروکراسی اداری	۵
بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۱۸	پیگیری و نظارت مداوم مدیران بر پروژه‌های روستا	۶
آماده‌سازی اهالی در مواجهه با مخاطره‌های محیطی و بحران‌ها	۱۹	ارائه گزارش‌های منظم از عملکرد و مشکلات به مدیران میانی	۷
اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۲۰	مشارکت‌جویی از اهالی	۸
توجه به حفظ و بهبود منابع محیط زیستی	۲۱	اعتمادسازی جامعه روستایی	۹
برنامه‌ریزی برای مراقبت از اموال و دارایی‌های شخصی اهالی	۲۲	شفافیت‌سازی	۱۰
معرفی فرصت‌های شغلی بیرون از روستا به جویندگان کار	۲۳	قانون‌محوری	۱۱
برقراری ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای حامی توسعه در روستاها	۲۴	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۱۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

تحلیل پیشران‌های اثرگذار

در تحلیل‌های انجام‌گرفته ابعاد ماتریس ۲۴*۲۴ و تعداد تکرارها دوبار در نظر گرفته شده است. شاخص پرشدگی ماتریس ۸/۸۷ درصد است که براساس آن می‌توان گفت عوامل بر یکدیگر اثر داشته است. همچنین، از مجموع ۵۰۶ رابطه ۱۲۰ رابطه معادل ۲۴ درصد اثرهای متقاطع ۳ (زیاد)، ۲۲۷ رابطه معادل معادل ۴۵ درصد اثرهای متقاطع ۲ (متوسط) و ۱۵۹ رابطه معادل ۳۱ درصد اثرهای متقاطع ۱ (کم) داشته است (جدول ۹). این نتایج بیان‌کننده آن است که تعداد روابط با اثرگذار «متوسط» نسبت به سایر روابط فزونی بیشتری دارند.

جدول ۹: تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرهای متقابل

Table 9: Preliminary analysis of the interaction matrix data

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درصد پرشدگی
فراوانی	۲۴	۲	۷۰	۱۵۹	۲۲۷	۱۲۰	۵۰۶	۸۷/۸

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

براساس ماتریس اثرهای مستقیم، جمع سطرهای ماتریس نشان‌دهنده میزان اثرگذاری و جمع ستون‌ها مبین میزان اثرپذیری یک عامل از سایر عوامل است. بررسی اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل شناخته‌شده درباره آینده وضعیت مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت (جدول ۱۰) نشان داد که عامل «دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی» در دو وضعیت اثرگذاری و اثرپذیری در بالاترین مرتبه قرار دارد. همچنین، در مراتب بعدی از حیث اثرگذاری می‌توان به عواملی نظیر «اعتمادسازی جامعه روستایی»، «بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان» و «هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها» اشاره کرد. به لحاظ اثرپذیری نیز عواملی مانند «مشارکت‌جویی از اهالی» و «اعتمادسازی جامعه روستایی» در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند.

جدول ۱۰: میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل

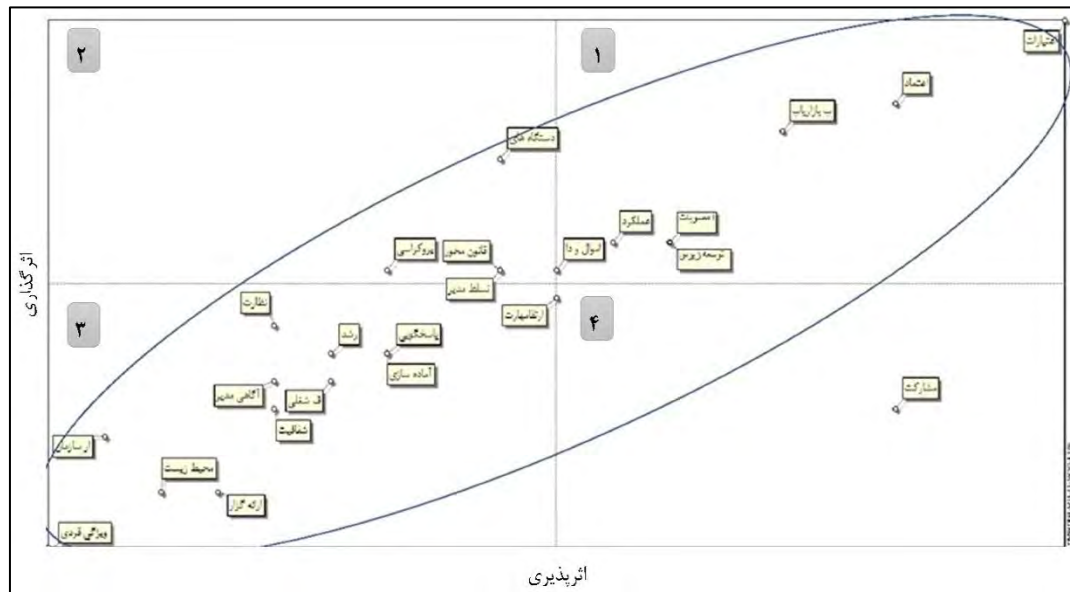
Table 10: Direct influence and dependence of factors

رتبه	عوامل	میزان اثرگذاری	عوامل	میزان اثرپذیری
۱	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۵۱	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۵۱
۲	اعتمادسازی جامعه روستایی	۴۸	مشارکت‌جویی از اهالی	۴۸
۳	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۴۷	اعتمادسازی جامعه روستایی	۴۸
۴	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها	۴۶	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۴۶
۵	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۴۳	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۴۴
۶	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۴۳	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۴۴
۷	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۴۳	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۴۳
۸	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۴۲	تلاش مدیران برای ارتقا مهارت‌های شغلی افراد به‌ویژه زنان	۴۲
۹	کاهش بروکراسی اداری	۴۲	برنامه‌ریزی برای مراقبت از اموال و دارایی‌های شخصی اهالی	۴۲
۱۰	قانون‌محوری	۴۲	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۴۱
۱۱	برنامه‌ریزی برای مراقبت از اموال و دارایی‌های شخصی اهالی	۴۲	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها	۴۱
۱۲	تلاش مدیران برای ارتقا مهارت‌های شغلی افراد به‌ویژه زنان	۴۱	قانون‌محوری	۴۱
۱۳	پیگیری و نظارت مداوم مدیران بر پروژه‌های روستا	۴۰	کاهش بروکراسی اداری	۳۹
۱۴	پاسخگویی همیشگی و همه‌جانبه	۳۹	پاسخگویی همیشگی و همه‌جانبه	۳۹
۱۵	رشدبخشیدن به فرصت‌های شغلی و حمایت از کسب‌وکارهای دایر	۳۹	آماده‌سازی اهالی در مواجهه با مخاطره‌های محیطی و بحران‌ها	۳۹
۱۶	آماده‌سازی اهالی در مواجهه با مخاطره‌های محیطی و بحران‌ها	۳۹	رشدبخشیدن به فرصت‌های شغلی و حمایت از کسب‌وکارهای دایر	۳۸

رتبه	عوامل	میزان اثرگذاری	عوامل	میزان اثرپذیری
۱۷	آگاهی مدیران از فرصت‌ها و ضعف‌های محیطی روستا	۳۸	معرفی فرصت‌های شغلی بیرون از روستا به جویندگان کار	۳۸
۱۸	معرفی فرصت‌های شغلی بیرون از روستا به جویندگان کار	۳۸	پیگیری و نظارت مداوم مدیران بر پروژه‌های روستا	۳۷
۱۹	مشارکت‌جویی از اهالی	۳۷	شفافیت‌سازی	۳۷
۲۰	شفافیت‌سازی	۳۷	آگاهی مدیران از فرصت‌ها و ضعف‌های محیطی روستا	۳۷
۲۱	برقراری ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای حامی توسعه در روستاها	۳۶	ارائه گزارش‌های منظم از عملکرد و مشکلات به مدیران میانی	۳۶
۲۲	ارائه گزارش‌های منظم از عملکرد و مشکلات به مدیران میانی	۳۴	توجه به حفظ و بهبود منابع محیط زیستی	۳۵
۲۳	توجه به حفظ و بهبود منابع محیط زیستی	۳۴	برقراری ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای حامی توسعه در روستاها	۳۴
۲۴	ویژگی‌های فردی مدیر روستا (سن، جنسیت و سواد)	۳۲	ویژگی‌های فردی مدیر روستا (سن، جنسیت و سواد)	۳۳
جمع کل	-	۹۷۳	-	۹۷۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

پراکنش متغیرها روی پلان اثرگذاری-اثرپذیری نشان‌دهنده ویژگی کلی سیستم است و براساس شکل پراکنندگی متغیرها روی پلان مشخص می‌شود که سیستم پایدار یا ناپایدار است. سیستم‌های ناپایدار با متغیرهایی که اثرگذار و اثرپذیر است، تحولات شدیدی در آینده خواهد داشت و وضعیت کنونی آن پایدار نخواهد ماند. در این حالت، پراکنش متغیرها لوزی‌شکل و از جنوب غربی به شمال شرقی نمودار خواهد بود؛ اما در صورتی که تعداد زیادی عوامل اثرگذار و در سمت مقابل تعداد زیادی عوامل اثرپذیر باشد و پراکنش متغیرها به شکل L از سمت چپ نمودار ظاهر شود، سیستم پایدار است و شرایط کنونی سیستم در آینده تغییر چندانی نخواهد کرد. مطابق نتایج خروجی میک‌مک و براساس نظرهای خبرگان محلی و نتایج به‌دست‌آمده (شکل ۴) وضعیت مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت تا حدود زیادی ناپایدار است و شرایط کنونی حاکم بر سیستم مدیریت روستایی در آینده نزدیک تغییر خواهد کرد.

شکل ۴: نمودار وضعیت پایداری / ناپایداری سیستم (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

Figure 4: Chart of the stability/instability status of the system

متغیرها براساس موقعیت قرارگیری به چهار نوع تقسیم می‌شود (شکل ۴) که هر کدام در یکی از موقعیت‌های چهارگانه پلان اثرگذاری-اثرپذیری قرار می‌گیرد.

متغیرهای ناحیه یک (دووجهی یا راهبردی): این متغیرها دو ویژگی مشترک تأثیرگذاری و تأثیرپذیری دارند. هر تغییری بر این متغیرها در سایر متغیرها نیز واکنش و تغییری ایجاد خواهد شد. در این پژوهش متغیرهای زیر (جدول ۱۱) در ناحیه متغیرهای راهبرد قرار گرفته است.

جدول ۱۱: فهرست متغیرهای دووجهی یا راهبردی

Table 11: List of dual-sided or strategic variables

ردیف	عامل
۱	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی
۲	اعتمادسازی جامعه روستایی
۳	بسترسازی بازاریابی
۴	توسعه زیرساخت‌ها
۵	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات
۶	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورا
۷	مراقبت از اموال و دارایی‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

متغیرهای ناحیه دو (تأثیرگذار): این متغیرها بیش از اینکه از سیستم تأثیر بپذیرند، بر آن تأثیر می‌گذارند. براساس خروجی نرم‌افزار میک‌مک در این پژوهش متغیرهای زیر (جدول ۱۲) را می‌توان به‌عنوان عوامل تأثیرگذار قلمداد کرد.

جدول ۱۲: فهرست متغیرهای تأثیرگذار

Table 12: List of influential variables

ردیف	عامل
۱	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها
۲	قانون‌محوری
۳	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها
۴	کاهش بروکراسی اداری

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

متغیرهای ناحیه سه (مستقل): این متغیرها به‌طور متوسط اثرگذاری و اثرپذیری کمتری دارند؛ به این معنا که نه زیاد از سیستم تأثیر می‌پذیرند و نه زیاد بر آن تأثیر می‌گذارند. در این ناحیه شاهد تجمع بیشترین تعداد عوامل شناخته‌شده برای این پژوهش می‌توان بود که فهرست آن در جدول ۱۳ نشان داده شده است.

جدول ۱۳: فهرست متغیرهای مستقل

Table 13: List of independent variables

ردیف	عامل
۱	پیگیری و نظارت مداوم مدیران بر پروژه‌های روستایی
۲	آماده‌سازی در مواجهه با مخاطره‌ها
۳	رشدبخشیدن به فرصت‌های شغلی
۴	پاسخگویی همیشگی و همه‌جانبه
۵	آگاهی مدیران از فرصت‌ها و ضعف‌های محیطی روستا
۶	معرفی فرصت‌های شغلی
۷	شفافیت‌سازی
۸	ارتباط با سازمان‌ها
۹	توجه به منابع محیط زیست
۱۰	ارائه گزارش‌های منظم از عملکرد به مدیران میانی
۱۱	ویژگی‌های فردی مدیر روستا

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

متغیرهای ناحیه چهار (تأثیرپذیر): متغیرهای این ناحیه تأثیرگذاری اندکی بر سیستم دارند و خود تابع تغییرات در سایر متغیرها هستند. طبق بررسی‌های صورت گرفته و خروجی نرم‌افزار میک‌مک تنها دو متغیر در این ناحیه قرار می‌گیرد که در جدول ۱۴ نشان داده شده است.

جدول ۱۴: فهرست متغیرهای تأثیرپذیر

Table 14: List of dependent variables

ردیف	عامل
۱	تلاش مدیران برای ارتقا مهارت‌های شغلی
۲	مشارکت‌جویی از اهالی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در جدول ۱۵ و جدول ۱۶ سهم ده عامل برتر شناسایی شده به لحاظ اثرگذاری و اثرپذیری به صورت مستقیم و غیرمستقیم در آینده مدیریت روستایی شهرستان جیرفت مقایسه شده است که می‌توان گفت این عوامل همان پیشران‌های کلیدی هستند. بنا به اطلاعات جدول‌های مذکور عامل «دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی» به صورت مستقیم و غیرمستقیم و با اثرگذاری و اثرپذیری زیاد بیشترین نقش را در آینده مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت دارد.

جدول ۱۵: فهرست ده عامل برتر با بیشترین سهم در اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم بر آینده مدیریت روستایی شهرستان جیرفت

(پیشران‌های کلیدی)

Table 15: List of the top ten factors with the greatest direct influence and dependence on the future of rural management in Jiroft County (key drivers)

اثرپذیری	عامل	اثرگذاری	عامل	مرتب‌ه
۵۲۴	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۵۲۴	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۱
۴۹۳	مشارکت‌جویی از اهالی	۴۹۳	اعتمادسازی جامعه روستایی	۲
۴۹۳	اعتمادسازی جامعه روستایی	۴۸۳	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۳
۴۷۲	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۴۷۲	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها	۴
۴۵۲	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۴۴۱	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۵
۴۵۲	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۴۴۱	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۶
۴۴۱	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۴۴۱	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۷
۴۳۱	تلاش مدیران برای ارتقا مهارت‌های شغلی افراد به‌ویژه زنان	۴۳۱	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۸
۴۳۱	برنامه‌ریزی برای مراقبت از اموال و دارایی‌های شخصی اهالی	۴۳۱	کاهش بروکراسی اداری	۹
۴۲۱	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۴۳۱	قانون‌محوری	۱۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول ۱۶: فهرست ده عامل برتر با بیشترین سهم در اثرگذاری و اثرپذیری غیرمستقیم بر آینده مدیریت روستایی شهرستان جیرفت (پیشران‌های کلیدی)

Table 16: List of the top ten factors with the greatest indirect influence and dependence on the future of rural management in Jiroft County (key drivers)

مرتبۀ	عامل	اثرگذاری	عامل	اثرپذیری
۱	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۵۱۶	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	۵۱۸
۲	اعتمادسازی جامعه روستایی	۴۹۳	مشارکت‌جویی از اهالی	۴۹۱
۳	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۴۷۵	اعتمادسازی جامعه روستایی	۴۹۱
۴	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها	۴۷۳	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان	۴۶۸
۵	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۴۷۳	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۴۵۰
۶	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۴۴۱	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	۴۴۹
۷	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	۴۳۷	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	۴۴۰
۸	برنامه‌ریزی برای مراقبت از اموال و دارایی‌های شخصی اهالی	۴۳۵	تلاش مدیران برای ارتقا مهارت‌های شغلی افراد به‌ویژه زنان	۴۳۲
۹	قانون‌محوری	۴۳۳	برنامه‌ریزی برای مراقبت از اموال و دارایی‌های شخصی اهالی	۴۲۵
۱۰	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۴۳۲	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	۴۲۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

سناریوهای آینده

در پژوهش حاضر پس از شناسایی عوامل کلیدی (پیشران‌ها) اثرگذار بر آینده مدیریت روستایی شهرستان جیرفت در پاسخ به این پرسش که راهکارهای پذیرفتنی برای توسعه مدیریت روستایی در فضای جغرافیایی مطالعه‌شده کدام است؟ ابتدا سناریوهای محتمل شناسایی و سپس مناسب‌ترین راهکارها برای مطلوب‌ترین سناریو به کمک نخبگان ارائه شد. در این پژوهش برای تدوین سناریوها از نرم‌افزار سناریوویزارد استفاده شد. در این مرحله با بهره‌گیری از ۱۰ پیشران کلیدی مرحله قبل و تشکیل پنل خبرگان (با حضور ۷ نفر از نخبگان محلی که تحصیلات و علاقه‌مندی زیاده‌تری برای مشارکت در بحث داشته‌اند) تدوین سناریوها انجام شد. عوامل کلیدی شناخته‌شده شامل ۱- دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی؛ ۲- اعتمادسازی جامعه روستایی؛ ۳- بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان؛ ۴- هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها؛ ۵- عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا؛ ۶- اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری؛ ۷- اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست؛ ۸- تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها؛ ۹- کاهش بروکراسی اداری؛ ۱۰- قانون‌محوری بوده است. با توجه به تشابه بین دو عامل ۷ و ۱۰ آنها در یکدیگر ادغام و ۹ عامل انتخاب شد. در اولین مرحله برای شناسایی سناریوها وضعیت‌های مختلف برای هر یک از عوامل نه‌گانه انتخاب شد؛ به‌گونه‌ای که وضعیت‌ها متناسب با شرایط هر یک از عوامل در طیفی از وضعیت مطلوب تا بحرانی در ۳ وضعیت طراحی شد که خروجی آن در جدول ۱۷ آمده است.

جدول ۱۷: عوامل کلیدی و وضعیت‌های احتمالی آنها در توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت

Table 17: Key factors and their potential conditions in the development of rural management in Jiroft County

نوع وضعیت	وضعیت احتمالی	عامل کلیدی	کد در نرم‌افزار
بحرانی	کاهش منابع مالی و اعتبارات در دسترس	دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی	منابع مالی
به نسبت مطلوب	ثبات منابع مالی و اعتبارات در دسترس		
مطلوب	رشد منابع مالی و اعتبارات در دسترس		
بحرانی	کاهش اعتماد جامعه روستایی	اعتمادسازی جامعه روستایی	اعتماد جامعه
به نسبت مطلوب	عدم تغییر در وضعیت اعتماد جامعه		
مطلوب	بهبود وضعیت اعتماد اجتماعی روستائیان		
بحرانی	رکود در فروش و بازاریابی محصولات روستایی	بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستائیان	وضعیت بازاریابی
به نسبت مطلوب	حفظ بازار فروش محصولات روستایی		
مطلوب	گسترش بازار فروش محصولات روستایی		
بحرانی	افزایش شکاف در هماهنگی بین دستگاه‌های متولی	هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها	هماهنگی بین دستگاهی
به نسبت مطلوب	حفظ وضع موجود به لحاظ هماهنگی بین دستگاهی		
مطلوب	یکپارچه‌سازی و هماهنگی حداکثری دستگاه‌های اجرایی		
بحرانی	تعمیق شکاف بین دهیاری و شورای اسلامی روستا	عملکرد هماهنگ دهیاری و شورای اسلامی روستا	هماهنگی دهیار و شورا
به نسبت مطلوب	تداوم سطح هماهنگی کنونی بین دهیاری و شورای اسلامی روستا		
مطلوب	هماهنگی حداکثری در عملکرد دهیاری با شورای اسلامی روستا		
بحرانی	افول زیرساخت‌های در دسترس	اقدام به توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	زیرساخت‌های موجود
به نسبت مطلوب	پایداری وضعیت زیرساخت‌های در دسترس		
مطلوب	توسعه سطح زیرساخت‌های در دسترس		
بحرانی	بی‌اعتنایی به مصوبات و بخشنامه‌های ابلاغی از بالا	اهتمام مدیر به اجرای مصوبات نهادهای فرادست	پیگیری مصوبات قانونی فرادست
به نسبت مطلوب	برخورد گزینشی در پیگیری مصوبات ابلاغی از بالا		
مطلوب	پیگیری کامل مصوبات و بخشنامه‌های ابلاغی از بالا		
بحرانی	ناآگاهی و بی‌اعتنایی مدیر روستا از حقوق و قوانین مربوط	تسلط مدیر بر حقوق، قوانین و آیین‌نامه‌ها	تسلط مدیر
به نسبت مطلوب	سطح متوسط اطلاع از حقوق و قوانین مربوط		
مطلوب	تسلط کامل بر حقوق و قوانین مربوط		
بحرانی	رشد بروکراسی اداری	کاهش بروکراسی اداری	وضعیت بروکراسی
به نسبت مطلوب	تداوم وضعیت کنونی بروکراسی اداری		
مطلوب	کاهش روزافزون بروکراسی اداری		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

خروجی نرم‌افزار سناریو ویزارد برای شناخت سناریوهای محتمل آینده مدیریت روستایی شهرستان جیرفت نشان داد که ۹ سناریو با سازگاری قوی مهم است. از حیث نمره تأثیرگذاری نیز سناریوی اول با ۱۲۸ امتیاز در ردیف یکم قرار گرفته است. در مراتب بعدی سناریوی دوم با ۸۳ امتیاز، سناریوی ششم با ۸۱ امتیاز، سناریوی پنجم با ۷۸ امتیاز، سناریوی هفتم با ۷۶ امتیاز، سناریوی سوم با ۷۳ امتیاز، سناریوی نهم با ۷۲ امتیاز، سناریوی چهارم با ۶۹ امتیاز و در نهایت، سناریوی هشتم با ۳۸ امتیاز قرار دارد (جدول ۱۸).

جدول ۱۸: امتیاز سناریوهای محتمل در آینده مدیریت روستایی شهرستان جیرفت

Table 18: Scores of potential scenarios for the future of rural management in Jiroft County

نمره تأثیر	کد سناریو
۱۲۸	۱
۸۳	۲
۸۱	۶
۷۸	۵
۷۶	۷
۷۳	۳
۷۲	۹
۶۹	۴
۳۸	۸

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در شکل ۵ تابلوی سناریوهای با سازگاری قوی همراه با وضعیت‌های احتمالی و وضعیت مربوط به هریک از عدم قطعیت‌ها از نظر مطلوبیت یا بحرانی بودن نمایش داده شده است. در این تابلوی سناریو «رنگ سبز» بیانگر وضعیت مطلوب، «رنگ زرد» بیانگر وضع موجود، یعنی حالت به نسبت مطلوب و «رنگ قرمز» بیانگر وضعیت بحرانی وضعیت‌های احتمالی است. تابلوی سناریوهای قوی از ۳۴ وضعیت احتمالی مختلف تشکیل شده است. بنا به وضع موجود تابلوی مذکور از بین وضعیت‌های احتمالی ۳۵ درصد وضعیت مطلوب، ۳۸ درصد وضعیت به نسبت مطلوب و ۲۶ درصد وضعیت بحرانی را دارد. بدین سان بیشترین فرض‌ها را وضعیت به نسبت مطلوب تشکیل داده است.

Scenario No.1	Scenario No.2	Scenario No.3	Scenario No.4	Scenario No.5	Scenario No.6	Scenario No.7	Scenario No.8	Scenario No.9
رشد منابع مالی و اعتبارات در دسترس	ثبات منابع مالی و اعتبارات در دسترس			رشد منابع مالی و اعتبارات در دسترس			ثبات منابع مالی و اعتبارات در دسترس	رشد منابع مالی و اعتبارات در دسترس
بهبود وضعیت اعتماد اجتماعی روستاییان			عدم تغییر در وضعیت اعتماد جامعه					
گسترش بازار فروش محصولات روستایی				حفظ بازار فروش محصولات روستایی		کود در فروش و بازاریابی محصولات روستایی		حفظ بازار فروش محصولات روستایی
یکپارچه سازی و هماهنگی حداکثری دستگاه های اجرایی	افزایش شکاف در هماهنگی بین دستگاه های دولتی			یکپارچه سازی و هماهنگی حداکثری دستگاه های اجرایی		افزایش شکاف در هماهنگی بین دستگاه های دولتی		
هماهنگی حداکثری در عملکرد دهیاری با شورای اسلامی روستا	تعمیق شکاف بین دهیاری و شورای اسلامی روستا			تداوم سطح هماهنگی کنونی بین دهیاری و شورای اسلامی روستا		تعمیق شکاف بین دهیاری و شورای اسلامی روستا		تداوم سطح هماهنگی کنونی بین دهیاری و شورای اسلامی روستا
توسعه سطح زیرساخت های در دسترس			اول زیرساخت های در دسترس	پایداری وضعیت زیرساخت های در دسترس			اول زیرساخت های در دسترس	پایداری وضعیت زیرساخت های در دسترس
پیگیری کامل مصوبات و بخشنامه های ابلاغی از بالا		برخورد گزینشی در پیگیری مصوبات ابلاغی از بالا						
تسلط کامل بر حقوق و قوانین مربوطه				سطح متوسط اطلاع از حقوق و قوانین مربوطه		ناآگاهی و بی اعتنائی مدیر روستا از حقوق و قوانین مربوطه		سطح متوسط اطلاع از حقوق و قوانین مربوطه
کاهش روز افزون بروکراسی اداری				تداوم وضعیت کنونی بروکراسی اداری			شد بروکراسی اداری	

شکل ۵: تابلوی سناریوها (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

Figure 5: Scenario matrix

راهبردی‌های عملیاتی کردن سناریو

پس از شناخت سناریوهای محتمل آینده که ۹ عنوان سناریو بوده است برای عملیاتی کردن مطلوب‌ترین سناریوی شناخته شده تلاش شد که راهبردهای (راهکارهای) مناسب آن شناسایی شود. در این خصوص پژوهش در چارچوب مدل سوار (SOAR) پیش برده شده است. در چارچوب مدل سوار «قوت‌ها و فرصت‌ها» از بررسی منابع اسنادی و نظرهای پنل خبرگان محلی (۷ نفر مشارکت‌کننده در تدوین سناریوها) استخراج شده است. آرزو و آرمان نیز «سناریو مطلوب» استخراج شده از مرحله قبل بوده است. «نتایج (راهکارها)» نیز از نظرهای پنل خبرگان احصا شده است. در ماتریس زیر (جدول ۱۹) نتایج در قالب ماتریس سوار برای ارائه راهکارهای پذیرفتنی توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت نشان داده شده است.

جدول ۱۹: ماتریس SOAR درباره توسعه مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت

Table 19: SOAR matrix for the development of rural management in Jiroft County

فرصت‌ها	قوت‌ها
<ul style="list-style-type: none"> ○ افزایش فرصت‌های شغلی بخش خدمات و بازرگانی در منطقه ○ وجود بازار داخلی و خارجی دارای پتانسیل رشد برای عرضه انواع تولیدات محلی ○ قرارگرفتن شهرستان در مسیر ارتباطی کرمان-بندرعباس ○ افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی ○ نزدیکی به بندرها و پایانه‌های صادراتی ○ تصویب بند ب ماده ۲۷ قانون برنامه ششم درباره تهیه سند توسعه اشتغال و اقتصاد روستایی ○ وجود معاونت روستایی و مناطق محروم در نهاد ریاست جمهوری ○ گسترش برنامه‌های آموزشی و مهارت‌محور ویژه دهیاران از جانب دفتر روستایی استانداری ○ گسترش نقش دستیاری نهادهای حمایتی نظیر بسیج سازندگی و کمیته امداد و بهزیستی برای مدیریت فضاها روستایی استان ○ توجه و تمرکز بر تقویت نقش اقتصاد روستاها در سند آمایش استان 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ رضایت‌مندی روستاییان از محیط زندگی در روستاها و علاقه به ماندگاری در آن ✓ رضایت‌مندی مردم محلی از گسترش فعالیت‌های عمرانی نظیر ذخیره‌سازی آب و جلوگیری از سیلاب‌های محلی مخاطره‌آمیز، مقاوم‌سازی ابنیه، مسکن‌های روستایی و ایجاد راه‌ها ✓ اقتصاد قوی خانوار به دلیل زیادبودن ظرفیت تولید در بخش کشاورزی و فرآوری محصولات برای صادرات و ارزآوری ✓ وجود نیروهای کارآمد، تحصیلکرده و علاقه‌مند به کار در محیط روستا ✓ وجود هنرهای بومی، صنایع دستی مختلف در روستاها و عشایر و زمینه گسترش امکانات گردشگری ✓ علاقه و اعتماد مردم به مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و تولیدی در روستاها و مناطق عشایری ✓ بالا بودن سطح آموزش‌های ارائه‌شده به روستاییان در زمینه روش‌های بهره‌برداری کشاورزی
نتایج (راهبردها و راهکارها)	آرزوها (آرمان‌ها)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ برای مدیریت یکپارچه و گذار از موازی‌کاری انعقاد تفاهم‌نامه‌های مشترک با نهادها و سازمان‌های درون روستا و خارج از روستا در زمینه هماهنگی و ساماندهی کلیه امور روستا ▪ استفاده از تجربه و روش‌های مدیریتی دهیاران موفق منطقه (زیرا آنها نیز با شرایطی مشابه با دیگر دهیاران توانسته‌اند از خود عملکرد موفقی نشان دهند). ▪ تهیه و تکمیل اسناد توسعه اشتغال و اقتصاد روستایی برپایه ظرفیت‌های موجود محلی ▪ تهیه سند توسعه بخش خدمات و صنعت در روستاها به‌خصوص صنایع فرآوری ▪ برنامه‌ریزی برای تقویت نقش زنان به‌عنوان مدیران گردشگری روستایی ▪ تهیه نقشه راه توسعه بازاریابی خارجی ▪ تشکیل تعاونی دهیاری‌ها برای تلفیق و تجمیع امکانات و استفاده مشترک از تجهیزات فنی و ماشین‌آلات، تجهیزات و منابع مالی در روستاهایی که فاصله نزدیکی باهم دارند؛ ▪ توجه به معیارهای فردی دهیاران ازسوی مسئولان شوراهای اسلامی روستاها بر مبنای سکونت در محل، تخصص، تحصیلات، مطمئن‌بودن، روابط عمومی خوب، توانایی در جلب مشارکت‌های مردمی. ▪ تعیین ردیف اعتباری برای دهیاری‌ها از محل درآمدهای ارزی حاصل از صادرات محصولات منطقه ▪ توسعه زیرساخت حمل‌ونقل برپایه حمل‌ونقل ریلی و ترانزیت جاده‌ای ▪ برنامه آموزش مردم محلی درباره حفظ چشم‌اندازهای طبیعی، میراث فرهنگی و باستانی در منطقه‌های روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> • رشد منابع مالی و اعتبارات در دسترس • بهبود وضعیت اعتماد اجتماعی روستاییان • گسترش بازار فروش محصولات روستایی • یکپارچه‌سازی و هماهنگی حداکثری دستگاه‌های اجرایی • هماهنگی حداکثری در عملکرد دهیاری با شورای اسلامی روستا • توسعه سطح زیرساخت‌های در دسترس • پیگیری کامل مصوبات و بخشنامه‌های ابلاغی از بالا ازسوی مدیر • تسلط کامل مدیر روستا بر حقوق و قوانین مربوط • کاهش روزافزون بروکراسی اداری

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر کمک به توسعه مدیریت در فضاهای روستایی شهرستان جیرفت در آینده با شناسایی و تحلیل نیروهای پیشران (کلیدی) و ارائه سناریوها و راهبردهای متناظر آن بوده است. طبق بررسی‌های انجام‌گرفته ۲۴ عامل در بهبود و توسعه وضعیت مدیریت روستایی در آینده شهرستان جیرفت نقش خواهد داشت. مدیریت روستایی شهرستان جیرفت و برنامه‌ریزی برای توسعه آن بیش از همه تحت تأثیر عامل «دسترسی مناسب به اعتبارات و منابع مالی» است. به عبارت دیگر، عامل مذکور به صورت مستقیم و غیرمستقیم و با اثرگذاری و اثرپذیری زیاد بیشترین نقش را در آینده مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت دارد.

در مراتب بعدی از حیث اثرگذاری می‌توان به عواملی نظیر «اعتمادسازی جامعه روستایی»، «بسترسازی بازاریابی و فروش محصولات تولیدی روستاییان» و «هماهنگی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با روستاها» اشاره کرد. براساس دیگر نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت که وضعیت مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت تا حدود زیادی ناپایدار است و شرایط کنونی حاکم بر سیستم مدیریت روستایی در آینده نزدیک تغییر خواهد کرد.

برآیند عوامل کلیدی شناخته‌شده می‌توانند ۹ سناریو درباره توسعه مدیریت روستایی شهرستان جیرفت در آینده باشند که مطلوب‌ترین آن بدین مضمون است که از جانب سطح‌های میانی و عالی مدیریت روستایی رشد دسترسی به منابع مالی و اعتباری با افزایش تخصیص‌ها انجام می‌گیرد و محدودیت‌ها و محرومیت‌ها با رشد سرمایه‌گذاری‌های عمومی به‌ویژه درباره توسعه زیرساخت‌های در دسترس به حداقل ممکن می‌رسد. به لحاظ نرم‌افزاری نیز یکپارچه‌سازی و هماهنگی حداکثری دستگاه‌های اجرایی جایگزین موازی کاری می‌شود. همچنین، بخشی از فرآیندهای اداری با توجه به رشد تکنولوژی و هوشمندسازی به سوی کاهش بروکراسی پیچیده اداری سوق پیدا می‌کند. از جانب روستاییان نیز اعتماد اجتماعی بهبودیافته و فضایی برای گسترش بازار فروش محصولات نیز فراهم شده باشد. در سطح مدیران محلی هماهنگی حداکثری در عملکرد دهیاری با شورای اسلامی روستایی، پیگیری کامل مصوبات و بخشنامه‌های ابلاغی و تسلط بر حقوق و قوانین مربوط از جانب مدیر روستا پدیدار شده باشد.

تحقق سناریوی مذکور منوط به پیگیری ۱۱ راهبرد و راهکار پذیرفتنی است که از جمله آنها می‌توان به مواردی همچون «انعقاد تفاهم‌نامه‌های مشترک با نهادها و سازمان‌های درون روستا و خارج از روستا در زمینه هماهنگی و ساماندهی کلیه امور روستا»، «استفاده از تجربه و روش‌های مدیریتی دهیاران موفق منطقه» و «تهیه و تکمیل اسناد توسعه اشتغال و اقتصاد روستایی برپایه ظرفیت‌های موجود محلی» اشاره کرد.

در نهایت، پیشنهاد می‌شود برای کمک به امر توسعه مدیریت روستایی در شهرستان جیرفت برپایه پیشران‌ها و سناریوهای تدوین‌شده در این پژوهش سند تحول مدیریت روستایی شهرستان تدوین و سپس برنامه‌های عملیاتی هم‌راستا با آن و در افق زمانی کوتاه‌مدت و میان‌مدت تعریف شود. متولی اجرای سند مذکور نیز بخش‌داری‌ها خواهند بود که فرمانداری شهرستان جیرفت به صورت دوره‌ای آن را ارزیابی می‌کند.

منابع

- افتخاری، عبدالرزاق‌کن الدین (۱۳۸۲). دهیاری‌ها و مدیریت توسعه پایدار. دهیاری‌ها، ۱(۲)، ۴.
<https://sid.ir/paper/461789/fa>
- افتخاری، عبدالرزاق‌کن الدین، سجاسی قیداری، حمدالله، و عینالی، جمشید (۱۳۸۶). نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار. روستا و توسعه، ۱۰(۲)، ۱-۳۱.
https://rvt.agri-peri.ac.ir/article_59305.html
- ایمانی جاجرمی، حسین، و عبدالهی، مجید (۱۳۸۸). بررسی تحولات مدیریت روستایی در ایران از مشروطیت تا زمان حاضر. راهبرد، ۱۸(۵۲)، ۲۲۱-۲۴۴.
<https://sid.ir/paper/89213/fa>
- بدری، سیدعلی (۱۳۸۶). نقش روابط تعاملی شوراهای اسلامی روستایی، دهیاران و مردم در توسعه پایدار روستایی. دهیاری‌ها، ۴(۲۱)، ۳۷-۴۰.
<https://sid.ir/paper/457478/fa>
- برقی، حمید، و محمودصالحی، سمیه (۱۳۹۵). نقش مدیریت نوین روستایی در توسعه پایدار روستایی. راهبرد توسعه، ۱۲(۱)، ۲۰۵-۲۳۹.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1115961>
- خدانپناه، کیومرث (۱۴۰۲). تحلیل نقش مدیریت روستایی در افزایش میزان تاب‌آوری نقاط روستایی در برابر خشکسالی از دیدگاه روستاییان (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان اردبیل). مخاطرات محیط طبیعی، ۱۲(۲)، ۴۰-۲۵.
<https://doi.org/10.22111/jneh.2022.41670.1878>
- دربان آستانه، علیرضا (۱۳۸۴). جایگاه مدیریت روستایی در برنامه چهارم. دهیاری‌ها، ۳(۱۵)، ۱۴.
<https://sid.ir/paper/436440/fa>
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. انتشارات قومس.
 شاهرخی ساردو، صالح، کلانتری، خلیل، و حسن‌پور، بهروز (۱۳۹۵). اولویت‌بندی دهیاری‌های بخش مرکزی شهرستان جیرفت بر مبنای معیارهای توسعه روستایی. روستا و توسعه، ۱۹(۴)، ۹۳-۱۲۰.
<https://doi.org/10.30490/rvt.2017.59481>
- شاهرخی ساردو، صالح، و نوری‌پور، مهدی (۱۳۹۳). رتبه‌بندی مراکز دهستان‌های شهرستان جیرفت به‌لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی با استفاده از مدل تاپسیس. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳(۶)، ۸۹-۱۰۲.
<https://doi.org/10.22067/JRRP.V3I6.28219>
- شفیعی ثابت، ناصر، و ابراهیمی‌پور، فائزه (۱۳۹۹). عملکرد مدیریت محلی در بهبود شاخص‌های تحولات فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: بخش اسفندقه در شهرستان جیرفت). روستا و توسعه پایدار فضا، ۱(۴)، ۱-۱۴.
<https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4174.1024>
- شهبازی، اسماعیل (۱۳۵۴). مقدمه‌ای بر آموزش و ترویج شیوه‌های نوین در روستاها. انتشارات دانشکده کشاورزی و دامپروری ارومیه.
- صیدایی، سیداسکندر، جمینی، داود، جمشیدی، علیرضا، و جمشیدی، معصومه (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل عملکرد مدیران نوین روستایی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامانات استان کرمانشاه). برنامه‌ریزی فضایی، ۴(۴)، ۱-۲۴.
https://sppl.ui.ac.ir/article_16011.html
- ظاهری، محمد، مجنون توتاخانه، علی، و خدانپناه، کیومرث (۱۳۹۹). تدوین پیشران‌های محلی توسعه روستایی با استفاده از روش آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بناب). جغرافیا و توسعه، ۱۸(۵۹)، ۶۶-۴۱.
<https://sid.ir/paper/361698/fa>

عطایی، سیاوش، افراخته، حسن، و توکلی کجانی، حسین (۱۳۹۹). جایگاه مدیریت نوین روستایی در تحولات اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی (مورد مطالعه: بخش کهزیک). *راهبردهای توسعه روستایی*، ۷(۴)، ۴۱۵-۴۳۱.

<https://doi.org/10.22048/rdsj.2021.264673.1902>

کبیری، افشار، و ولایی، محمد (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل چالش‌های مدیریت نوین روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان میاندوآب). *روستا و توسعه*، ۲۲(۳)، ۶۹-۹۴. <https://doi.org/10.30490/rvt.2020.262968.1009>

نصیری لاکه، محمد، مولائی هاشجین، نصرالله، و پوررمضان، عیسی (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی نظام مدیریت نوین روستایی و توسعه روستایی (مطالعه موردی: ناحیه مرکزی گیلان). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۷(۳)، ۶۷۷-۶۶۵.

<https://sanad.iau.ir/journal/jshsp/Article/684072?jid=684072>

نعمتی، مرتضی، و بدری، سیدعلی (۱۳۸۶). ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی: مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ (مطالعه موردی: استان گلستان). *پژوهش‌های جغرافیایی*، ۳۹(۵۹)، ۱۷۶-۱۶۱.

<https://sid.ir/paper/5401/fa>

References

- Abreu, I., Nunes, J.M., & Mesias, F.J. (2019). Can rural development be measured? design and application of a synthetic index to portuguese municipalities. *Social Indicators Research*, 145(3), 1107-1123. <https://doi.org/10.1007/s11205-019-02124-w>
- Ataei, S., Afrakhteh, H., & Tavakkoli Kojani, H. (2020). The role of modern rural management in the economic and social transformations of rural areas (Case study: Kahrizak district). *Rural Development Strategies*, 7(4), 415-431. <https://doi.org/10.22048/rdsj.2021.264673.1902> [In Persian].
- Badri, S. A. (2007). The role of interactive relationships between Islamic rural councils, dehyaris, and people in sustainable rural development. *Dehyaris*, 4(21), 37-40. <https://sid.ir/paper/457478/fa> [In Persian].
- Barghi, H., & MahmoodSalehi, S. (2016). The role of modern rural management in sustainable rural development. *Development strategy*, 12(1), 205-239. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1115961> [In Persian].
- Cabello-Manrique, D., Lorente, J.A., Padiar-Ruz, R., & Puga-González, E. (2022). Play badminton forever: A systematic review of health benefits. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 19(15), 9077. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159077>
- Darban Astaneh, A. (2005). The position of rural management in the fourth plan. *Dehyaris*, 3(15), 14. <https://sid.ir/paper/436440/fa> [In Persian].
- Eftakhari, A. R. (2003). Dehyaris and sustainable development management. *Dehyaris*, 1(2), 4. <https://sid.ir/paper/461789/fa> [In Persian].
- Eftakhari, A. R., Sajasi Ghidari, H., & Einalli, J. (2007). A new approach to rural management with an emphasis on influential institutions. *Village And Development*, 10(2), 1-31. https://rvt.agri-peri.ac.ir/article_59305.html [In Persian].
- Fahmie, A., & Arifudin, E. (2015) Implementation of positive psychology approach in identification process of action research. *International Academic Research Journal Of Social Science*, 1(2), 125-130. <http://www.iarjournal.com/volume-12-2015-iarj-ss/>
- Gusmanov, R., Askarov, A., Lukyanova, M., Kovshov, V., & Stovba, E. (2020). Strategic planning of rural development based on foresight methodologies. *Scientifica*, 5195104. <https://doi.org/10.1155/2020/5195104>

- He, Y., Wu, J., Zhou, G. & Zhou, B. (2020). Discussion on rural sustainability and rural sustainability science. *Dili Xuebao/Acta Geographica Sinica*, 75(4), 736-752. <https://doi.org/10.11821/dlxb202004006>
- Hossain, M., Park, S., & Shahid, S. (2023). Frugal innovation for sustainable rural development. *Technological Forecasting And Social Change*, 193, 122662. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122662>
- Imani-Jajarmi, H., & Abdollahi, M. (2009). A study of rural management developments in Iran from the constitutional period to the present. *Strategy*, 18(52), 221-244. <https://sid.ir/paper/89213/fa> [In Persian].
- Kabiri, A., & Valaei, M. (2019). Analysis of challenges in modern rural management: A case study of villages in Miandoab county. *Village And Development*, 22(3), 69-94. <https://doi.org/10.30490/rvt.2020.262968.1009> [In Persian].
- Khodapanah, K. (2023). Analyzing the role of rural management in increasing the resilience of rural areas against drought from the perspective of rural residents (Case study: Central district of Ardabil-county). *Environmental Hazards*, 12(2), 25-40. <https://doi.org/10.22111/jneh.2022.41670.1878> [In Persian].
- Li, X., Liu, J., Jia, J., & Yang, H. (2022). Relationship between multifunctionality and rural sustainable development: Insights from 129 counties of the Sichuan province China. *Chinese Journal Of Population, Resources And Environment*, 20(30), 285-294. <https://doi.org/10.1016/j.cjpre.2022.09.010>
- Liu, B., Zhang, X., Tian, J., Cao, R., Sun, X., & Xue, B. (2023). Rural sustainable development: A case study of the Zaozhuang innovation demonstration zone in China. *Regional Sustainability*, 4(4), 390-404. <https://doi.org/10.1016/j.regsus.2023.11.004>
- Liu, Y.S., & Wen, K.A. (2018). Monolithic low noise and Low Zero-g offset CMOS/MEMS accelerometer readout scheme. *Micromachines*, 9(12), 637-560. <https://doi.org/10.3390/mi9120637>
- Long, H., Zou, J., Pykett, J., & Li, Y. (2011). Analysis of rural transformation development in China since the turn of the new millennium. *Applied Geography*, 31(3), 1094-1105. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2011.02.006>
- Markey, S., Halseth, G., & Manson, D. (2008). Challenging the inevitability of rural decline: Advancing the policy of place in northern British Columbia. *Rural Studies*, 24(4), 409-421. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2008.03.012>
- Masot, A.N., & Gascón, J.L.G. (2021). Sustainable rural development: strategies, good practices and opportunities. *Land*, 10(4), 366. <https://doi.org/10.3390/land10040366>
- Namati, M., & Badri, S. A. (2007). Evaluation of the functional role of the modern rural management system: A comparative study of active dehyaris in small and large villages (Case study: Golestan province). *Geographical Research*, 39(59), 161-176. <https://sid.ir/paper/5401/fa> [In Persian].
- Nasiri Lakeh, M., Molaei Heshjin, N., & Pourramazan, E. (2022). Diagnosis of the modern rural management system and rural development (Case study: Central region of Gilan). *Studies In Human Settlement Planning*, 17(3), 665-677. <https://sanad.iau.ir/journal/jshsp/Article/684072?jid=684072> [In Persian].
- Niu, W.Y. (2008). Basic perceptions of sustainable development theory. *Prog Geogr*, 27(3), 3-8.
- Rezvani, M.R. (2004). *an introduction to rural development planning in Iran*. Ghomes publications. [In Persian].
- Roldan, C.S., Giraldo, G.A.M., & Santana, E.L. (2023). Sustainable development in rural territories within the last decade: A review of the state of the art. *Heliyon*, 9(7), e17555. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e17555>

- Seidaiy, S. E., Jamini, D., Jamshidi, A., & jamshidi, M. (2015). Analysis of the performance of rural new managers (RNM) towards sustainable rural development (Case study: Uramanat region, Kermanshah province). *Spatial Planning*, 4(4), 1-24. https://sppl.ui.ac.ir/article_16011.html [In Persian].
- Shafiei Sabat, N., & Ebrahimipour, F. (2020). Performance of local management in improving spatial transformation indicators of rural settlements (Case study: Esfandagh section in jiroft county). *Village And Space Sustainable Development*, 1(4), 1-14. <https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4174.1024> [In Persian].
- Shahbazi, I. (1975). *An introduction to training and promotion of modern methods in villages*. Urmia faculty of agriculture and animal husbandry publications. [In Persian].
- Shahrokhi Sardo, S., & Nooripoor, M. (2014). Ranking of the districts of jiroft county based on quality-of-life criteria, using TOPSIS model. *Journal Of Research And Rural Planning*, 3(6), 89-102. <https://doi.org/10.22067/jrrp.v3i6.28219> [In Persian].
- Shahrokhi Sardo, S., Kalantari, K. H., & Hasanpour, B. (2016). Prioritizing dehyaris in the central district of jiroft county based on rural development criteria. *Village And Development*, 19(4), 120-93. <https://doi.org/10.30490/rvt.2017.59481> [In Persian].
- Stavros, J. M., & Saint, D. (2010). SOAR: Linking strategy and OD to sustainable performance. *Practicing Organization Development: A Guide For Leading Change*, 3, 377-394. https://www.researchgate.net/publication/285056921_SOAR_linking_strategy_and_od_to_sustainable_performance/citations
- Tomashuk, I. (2017). Problems and prospects of management of rural development. *Baltic Journal Of Economic Studies*, 3(5), 220-214. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-5-214-220>
- Tu, S., & Long, H. (2017). Rural restructuring in China: Theory approaches and research prospect. *Journal Of Geographical Sciences*, 27, 1169–1184. <https://doi.org/10.1007/s11442-017-1429-x>
- Wang, R., & Tan, R. (2018). Rural renewal of China in the context of Rural-Urban integration: governance fit and performance differences. *Sustainability*, 10(2), 393. <https://doi.org/10.3390/su10020393>
- Zaheri, M., Majnuni Tootakhanah, A., & Khodapanah, K. (2020). Formulation of local pioneers for rural development using the future studies method: A case study of rural settlements in Baneh county. *Geography And Development*, 18(59), 41-66. <https://sid.ir/paper/361698/fa> [In Persian].

